

BIDDEN MET DE PSALMEN

Bidden
met de
Psalmen

DIETRICH
BONHOEFFER

Ĵ/groen

Bidden met de Psalmen

Dietrich Bonhoeffer

Oorspronkelijke uitgave: *Die Psalmen, Das Gebetbuch der Bibel*,
MBK-Verlag, Bad Salzuffen, 1989

ISBN 978-90-8897-356-7

NUR 707

c-NUR 010

Vertaling: Ben G. Buisman

Boekverzorging: Corné van der Horst

Dit boek is eerder uitgegeven bij Uitgeverij J.J. Groen en Zoon te Leiden

© 1995 met het ISBN 90-5030-574-1.

Dit boek is ook eerder uitgegeven bij Uitgeverij Groen met het

ISBN 978-90-8897-248-5.

Bijbelteksten uit deze uitgave komen uit de Herziene Statenvertaling

© 2016, tenzij anders aangegeven.

© 2023 Groen, een imprint van Jongbloed Christelijke Media - LEEUWARDEN
Alle rechten voorbehouden.

www.jongbloedmedia.nl

Inhoudsopgave

‘Heere, leer ons bidden’	7
In de Naam van Jezus leren bidden	9
De bidders van de psalmen	12
Naam, muziek, dichtvorm	15
De eredienst en de psalmen	17
Indeling	19
De schepping	21
De wet	25
De heilsgeschiedenis	30
De Messias	35
De kerk	40
Het leven	44
Het lijden	48
De schuld	52
De vijanden	59
Het einde	64
Bede om de Geest van het leven	65
De zegen van het ochtendgebed	66
Bonhoeffers leven en werk – een overzicht	70

Onze Vader

Onze Vader, Die in de hemelen zijt. Uw Naam worde geheiligd.
Uw Koninkrijk kome. Uw wil geschiede, zoals in de hemel zo
ook op de aarde.

Geef ons heden ons dagelijks brood.

En vergeef ons onze schulden, zoals ook wij onze schuldenaren
vergeven.

En leid ons niet in verzoeking, maar verlos ons van de boze.

Want van U is het Koninkrijk en de kracht en de heerlijkheid,
tot in eeuwigheid. Amen.

‘Heere, leer ons bidden’

Dat was de vraag die de discipelen aan Jezus stelden. Ze beken- den daarmee dat ze uit zichzelf niet in staat waren om te bid- den. Ze moesten het leren. Leren bidden. Dat klinkt voor ons te- genstrijdig. Wij redeneren: als je hart overvol is, begin je vanzelf te bidden en anders leer je het nooit. Dat is echter een gevaar- lijke vergissing, die tegenwoordig door veel christenen gemaakt wordt, alsof je van nature zou kunnen bidden. Wij verwarren dan wensen, hopen, zuchten, klagen, jubelen – wat het hart van natu- re kan – met bidden. Maar daarmee verwisselen wij aarde en he- mel, mens en God. Bidden betekent immers niet eenvoudig het hart uitstorten, maar het betekent: met het gevulde of ook het lege hart de weg naar God vinden en met Hem praten. Dat kan geen mens uit zichzelf. Daarvoor heeft hij Jezus Christus nodig.

De discipelen willen bidden, maar ze weten niet hoe ze dat moeten doen. Dat kan een enorme kwelling worden: met God willen praten en het niet kunnen. Voor God verstomd moeten staan, merken dat al het roepen in jezelf wegsterft, dat hart en mond een verkeerde taal spreken, waarnaar God niet wil luis- teren. In zo’n noodsituatie zoeken wij mensen die ons kunnen helpen, die iets van bidden afweten. Als iemand ons in zijn gebed mee zou nemen, als we zijn gebed mee zouden mogen bidden, zouden we geholpen zijn! Ervaren christenen kunnen ons hier heel goed mee helpen, maar ze kunnen dat ook alleen maar door Hem die henzelf ook moet helpen en op Wie zij ons wijzen, als ze goede leraars in het bidden zijn, door Jezus Christus. Als Hij ons meeneemt in Zijn gebed, als we Zijn gebed mee mogen bidden, als Hij ons meeneemt op Zijn weg tot God en ons leert bidden, dan zijn we van de kwelling van het niet kunnen bidden

bevrijd. En dat wil Jezus Christus juist. Hij wil met ons bidden. Wij bidden Zijn gebed mee en mogen daarom zeker en dankbaar zijn dat God ons hoort. Als onze wil, ons hele hart meegaat in het gebed van Christus, dan bidden wij goed. Alleen in Jezus Christus kunnen wij bidden, met Hem worden ook wij verhoord.

Wij moeten dus leren bidden. Het kind leert praten omdat vader met hem praat. Hij leert de taal van vader. Zo leren wij tot God spreken, omdat God tot ons gesproken heeft en spreekt. In de taal van de Vader in de hemel leren Zijn kinderen met Hem te praten. Gods eigen Woord nasprekend beginnen wij tot Hem te bidden. Niet in de verkeerde en verdorven taal van ons hart, maar in de duidelijke en reine taal, die God in Jezus Christus tot ons gesproken heeft, moeten wij tot God spreken en wil Hij ons horen.

Gods taal in Jezus Christus komt tot ons in de heilige Schrift. Willen wij met zekerheid en blijdschap bidden, dan zal het Woord van de heilige Schrift de vaste grond van ons gebed moeten zijn. Hier weten wij dat Jezus Christus, het Woord van God, ons bidden leert. De woorden die van God komen, vormen de treden waarop wij de weg tot God kunnen vinden.

In de Naam van Jezus leren bidden

Er is in de heilige Schrift een boek dat zich van alle andere boeken in de Bijbel onderscheidt door het feit dat het alleen maar gebeden bevat. Dat is het boek Psalmen. Het is eigenlijk verbaazingwekkend dat er in de Bijbel een gebedenboek staat. De heilige Schrift is toch het Woord van God voor ons. Gebeden echter zijn mensenwoorden. Hoe komen die dan in de Bijbel terecht? We moeten ons niet in verwarring laten brengen: de Bijbel is Gods Woord, ook in de psalmen. De gebeden tot God zijn dus Gods eigen Woord? Dat is voor ons moeilijk te begrijpen. We begrijpen het alleen maar als we eraan denken dat we het echte bidden alleen van Jezus Christus kunnen leren. Dat het dus het Woord is van de Zoon van God, Die met ons mensen leeft, tot God de Vader, Die in eeuwigheid leeft. Jezus Christus heeft alle nood, alle vreugde, alle dank en alle hoop van de mensen voor God gebracht. In Zijn mond wordt het mensenwoord Woord van God, en als we Zijn gebed meebidden, wordt omgekeerd het Woord van God mensenwoord. Zo zijn alle gebeden van de Bijbel gebeden die wij met Christus samen bidden, waarin Hij ons meeneemt en waarmee Hij ons brengt voor Gods aangezicht. Anders zijn het geen goede gebeden, want alleen in en met Jezus Christus kunnen wij op de goede manier bidden.

Als we daarom de gebeden van de Bijbel en vooral de psalmen lezen en willen bidden, dan moeten we er niet eerst naar vragen wat ze met ons, maar wat ze met Jezus Christus te maken hebben. We moeten vragen hoe we de psalmen als Gods Woord kunnen begrijpen. Pas dan kunnen wij ze meebidden. Het komt er dus

niet op aan of de psalmen wel uitdrukken wat wij op dit moment in ons hart voelen. Misschien is het juist nodig dat we tegen ons eigen hart in bidden, om goed te bidden. Niet wat wij willen bidden is belangrijk, maar waarom God door ons gebeden wil zijn. Als we op onszelf waren aangewezen zouden we waarschijnlijk van het Onze Vader vaak alleen maar de vierde bede bidden. Maar God wil het anders. Niet de armoede van ons hart, maar de rijkdom van het Woord van God moet ons gebed bepalen.

Als de Bijbel dus ook een gebedenboek bevat, leren we daaruit dat tot het Woord van God niet alleen het Woord hoort dat Hij tot ons te *zeggen* heeft, maar ook het woord dat Hij van ons wil *horen*, aangezien dat het Woord van Zijn geliefde Zoon is. Het is een grote genade dat God ons zegt hoe we tot Hem kunnen spreken en gemeenschap met Hem kunnen hebben. Dat kunnen we, omdat we in de Naam van Jezus Christus bidden. De psalmen zijn ons gegeven om ze in de Naam van Jezus Christus te leren bidden.

Op de vraag van de discipelen heeft Jezus hun het Onze Vader gegeven. Daarin zijn alle gebeden samengevat. Wat samenvalt met de bedes van het Onze Vader is goed gebeden; wat daarbuiten valt is geen gebed. Alle gebeden van de heilige Schrift zijn in het Onze Vader samengevat. Ze worden in de onmetelijke grootsheid van dit gebed opgenomen. Ze worden dus door het Onze Vader niet overbodig gemaakt, maar ze zijn de onuitputtelijke rijkdom van het Onze Vader, zoals het Onze Vader hun bekroning en eenheid is. Van het bijbelboek Psalmen zegt Luther: 'Het psalter is zo door het Onze Vader en het Onze Vader door het psalter heengegetrokken, dat men het een door het andere goed begrijpen kan en op elkaar kan laten afstemmen.' Zo wordt het Onze Vader een toetssteen voor de vraag of we in de Naam van Jezus Christus bidden of in eigen naam. Daarom is het zinvol dat de psalmen over het algemeen ook in de uitgaven van het Nieuwe Testament

worden opgenomen. Het zijn de gebeden van de gemeente van Jezus Christus en ze behoren bij het Onze Vader.

De bidders van de psalmen

Van de honderdvijftig psalmen worden er drieënzeventig toegeschreven aan koning David, twaalf aan de door David aangestelde opperzangmeester Asaf, twaalf aan de onder David werkende Levitische zangersfamilie van de kinderen van Korach, twee aan koning Salomo en twee aan de vermoedelijk onder David en Salomo werkzame musici Heman en Ethan. Het is dus begrijpelijk dat de naam van David op bijzondere wijze verbonden is met de psalmen. Van David wordt verteld dat hij, na zijn heimelijke zalving tot koning, naar de door God verworpen en door een boze geest geplaagde koning Saul werd geroepen om voor hem op de harp te spelen. 'En telkens wanneer de boze geest van God over Saul kwam, gebeurde het dat David de harp nam en erop tokkelde. Voor Saul was dat een verademing: het ging beter met hem en de boze geest week van hem.' (1 Sam. 16:23) Dat zou weleens het begin kunnen zijn geweest van het psalmen dichten door David. In de kracht van de Geest van God, Die met de zalving tot koning over hem gekomen was, verdrijft hij de boze geest door zijn lied. Er is ons geen enkele psalm uit de tijd voor de zalving overgeleverd. Pas de tot messiaans koning geroepene, van wie de beloofde koning Jezus Christus zou afstammen, bad de liederen die later in de canon van de heilige Schrift zijn opgenomen.

Volgens het getuigenis van de Bijbel is David als de gezalfde koning van het uitverkoren volk van God een voorafbeelding van Jezus Christus. Wat hem overkomt, gebeurt ter wille van Hem, Die in hem is en uit hem voortkomen zal, Jezus Christus. En dat was hij zich niet bewust, want 'aangezien hij een profeet was

en wist dat God hem met een eed gezworen had dat Hij uit de vrucht van zijn lichaam, voor zover het zijn vlees betrof, de Christus zou doen opstaan om Hem op zijn troon te zetten, daarom voorzag hij dit en zei hij over de opstanding van Christus (...)’ (Hand. 2:30vv). David was een getuige van Jezus Christus in zijn ambt, zijn leven, zijn woorden. Ja, meer nog, zegt het Nieuwe Testament. In de Psalmen van David spreekt de beloofde Christus Zelf (Hebr. 2:12; 10:5), of, zoals ook gezegd kan worden, de Heilige Geest (Hebr. 3:7). Dezelfde woorden dus als David sprak in hem de toekomstige Messias. De gebeden van David werden door Christus meegebeden of, beter gezegd, Christus Zelf bad ze in Zijn voorloper David.

Deze korte opmerking uit het Nieuwe Testament werpt een belangrijk licht op het hele boek Psalmen. Dat laat het op Christus slaan. Hoe dat hier in detail moet worden verstaan, zullen we nog moeten overwegen. Belangrijk is voor ons dat ook David niet alleen maar uit persoonlijke overgave van het hart, maar vanuit de in hem wonende Christus bad. De bidder van zijn psalmen blijft hij weliswaar zelf, maar in hem en met hem is Christus. De laatste woorden van de oude David spreken het op geheimzinnige manier zelf uit: ‘En dit zijn de laatste woorden van David. David, de zoon van Isai, spreekt; de man die hoog is opgericht, spreekt, de gezalfde door de God van Jakob, en lieflijk in psalmen van Israël. De Geest van de HEERE heeft door mij gesproken, en Zijn woord is op mijn tong’ (2 Sam. 23:1vv). En dan volgt een laatste profetie over de toekomstige Koning der gerechtigheid, Jezus Christus.

Daarmee komen we weer tot de conclusie die we al eerder getrokken hebben. Natuurlijk zijn niet alle psalmen van David en er staat geen woord in het Nieuwe Testament dat het hele psalmenboek Christus in de mond legt. Desondanks zijn genoemde aanduidingen belangrijk genoeg voor het gehele psalter geworden, dat immers op doorslaggevende wijze verbonden is met de naam

van David. Van de psalmen in hun totaliteit zegt Jezus Zelf dat ze Zijn dood en opstanding en de prediking van het Evangelie verkondigd hebben (Luk. 24:44vv).

Hoe is het mogelijk dat een mens en Jezus Christus tegelijk de psalmen bidden? Het is de mens geworden Zoon van God, Die alle menselijke zwakheden in Zijn eigen lichaam gedragen heeft, Die hier het hart van de gehele mensheid voor God uitstort, Die in onze plaats staat en voor ons bidt. Hij heeft ellende en pijn, schuld en dood beter gekend dan wij. Daarom is dit het gebed van de door Hem aangenomen menselijke natuur, dat hier voor God komt. Het is ook werkelijk ons gebed, maar omdat Hij ons beter kent dan wij onszelf kennen, aangezien Hij Zelf waarachtig mens was, ons ten goede, is het ook werkelijk Zijn gebed. Het kan ons gebed alleen maar worden omdat het Zijn gebed was.

Wie bidt de psalmen? David (Salomo, Asaf, etc.) bidt, Christus bidt, wij bidden. Wij – dat is in de eerste plaats de gehele gemeente, want alleen daarin kan de gehele rijkdom van de psalmen worden gebeden. Uiteindelijk is het echter ook iedereen afzonderlijk, voor zover iemand deelheeft aan Christus en aan Zijn gemeente en hun gebed meebidt. David, Christus, de gemeente, ikzelf – en als we dit allemaal met elkaar bedenken, erkennen wij de wonderbare weg die God gaat om ons te leren bidden.

Naam, muziek, dichtvorm

Het Hebreeuwse opschrift van Psalmen betekent zoveel als ‘hymnen’ (lofzangen). In Psalm 72:20 worden alle voorgaande psalmen ‘gebeden van David’ genoemd. Dat is verrassend en toch ook weer begrijpelijk. Het psalter bevat echter op het eerste gezicht niet uitsluitend hymnen en ook niet uitsluitend gebeden. Toch zijn ook de leerdichten of de klaagliederen ten diepste hymnen, die dienen tot lofverheffing van de heerlijkheid van God. En zelfs die psalmen die niet eens een aanspraak van God bevatten (bijv. Ps. 1; 2; 78) kunnen gebeden worden genoemd, want ze dienen tot het zich verdiepen in Gods gedachten en wil. ‘Psalter’ is oorspronkelijk een muziekinstrument en pas in overdrachtelijke zin wordt het gebruikt als benaming van de verzameling gebeden die God als liederen geofferd worden.

De psalmen, zoals die ons tegenwoordig zijn overgeleverd, zijn grotendeels voor liturgisch gebruik op muziek gezet. Zangstemmen en allerlei instrumenten werken samen. Weer is het David op wie de eigenlijke liturgische muziek wordt teruggevoerd. Zoals eens zijn harpspel de boze geest verdreef, zo is de heilige, godsdienstige muziek een werkzame kracht, zodat zo nu en dan hetzelfde woord ervoor gebruikt kan worden als voor de profetische verkondiging (1 Kron. 25:2). Veel van de moeilijk te begrijpen opschriften van de psalmen zijn aanwijzingen voor de muziekmeester. Evenzo het vaak voorkomende ‘sela’ midden in een psalm, dat vermoedelijk een hier inzettend tussenspel aanduidt. ‘Het sela wijst aan dat men stil moet houden en het woord van de psalm vlijtig moet overdenken; want zij eist een rustige en stille ziel, die begrijpen en vatten kan wat de Heilige Geest haar op die plaats voorhoudt en suggereert’ (Luther).

De psalmen werden meestal in wisselzang gezongen. Daarvoor waren ze ook door hun versvorm bijzonder geschikt, omdat telkens twee versgedeelten zo met elkaar verbonden zijn dat ze met andere woorden in wezen dezelfde gedachten uitspreken. Dat is het zogenaamde parallisme van de delen. Die vorm is niet toevallig. Hij roept ons ertoe op het gebed niet te laten afbreken en nodigt ertoe uit met elkaar te bidden. Wat ons, gewend als we zijn haastig te bidden, als onnodige herhaling voorkomt, is in werkelijkheid het juiste zich verdiepen in en zich concentreren op het gebed. Tegelijk is het een teken dat vele, ja, dat alle gelovigen met verschillende woorden toch een en hetzelfde bidden. Zo nodigt de versvorm er in bijzondere mate toe uit de psalmen gemeenschappelijk te bidden.

De eredienst en de psalmen

In vele kerken worden elke zondag of zelfs dagelijks de psalmen afwisselend gelezen of gezongen. Deze kerken hebben een onmetelijke rijkdom bewaard, want alleen door dagelijks gebruik dringt men binnen in het goddelijke gebedenboek. Bij alleen maar incidenteel lezen zijn ons deze gebeden te groots in gedachten en kracht, zodat wij ons maar al te gemakkelijk tot wat lichtere kost wenden. Wie echter de psalmen serieus en regelmatig begint te bidden, zal de andere, gemakkelijke, eigen 'godvruchtige gebedjes al spoedig met vakantie sturen en zeggen: ach, het is niet het sap, de kracht, de bronst en het vuur, dat ik in het psalter vind, het is mij te koud en te hard' (Luther).

Als we dus in onze kerken de psalmen niet meer bidden, dan moeten we ze des te meer in onze dagelijkse morgen- en avondwijdingen opnemen, elke dag verschillende psalmen zo mogelijk gemeenschappelijk lezen en bidden, zodat we meermalen per jaar door dit boek heenkomen en er telkens dieper in doordringen. We mogen dan ook geen bloemlezing naar eigen goeddunken samenstellen, want daarmee doen we het gebedenboek van de Bijbel oneer aan en denken we beter te weten wat we moeten bidden dan God Zelf. In de oude kerk was het niets bijzonders 'de gehele David' uit het hoofd te kennen. In een oriëntaalse kerk was dit zelfs voorwaarde voor het kerkelijk ambt. De kerkvader Hiëronymus vertelt dat men in zijn tijd op de velden en in de tuinen psalmen kon horen zingen. Het psalter vervulde het leven van de jonge christenheid. Belangrijker dan dit alles is echter dat Jezus met de woorden van de psalmen op de lippen aan het kruis

gestorven is. De christelijke gemeente laat met het psalter een onvergelykelijke schat verloren gaan en met herinvoering zullen onvermoede krachten haar weer binnendringen.

Indeling

De thema's waarom het in de psalmgebeden gaat, kunnen we als volgt indelen: de schepping, de wet, de heilsgeschiedenis, de Messias, de kerk, het leven, het lijden, de schuld, de vijanden, het einde. Het zou helemaal niet zo moeilijk zijn al deze onderwerpen in het Onze Vader te rangschikken en zo aan te tonen hoe het psalter helemaal in het gebed van Jezus is opgenomen. Om echter niet op dit resultaat van onze overwegingen vooruit te lopen zullen we blijven bij de aan de psalmen zelf ontleende indeling.

Psalm 8

1 Een psalm van David, voor de koorleider, op 'De Gittith'.

2 **HEERE**, onze Heere, hoe machtig is Uw Naam op de hele aarde!

U Die Uw majesteit getoond hebt boven de hemel.

3 Uit de mond van kleine kinderen en zuigelingen hebt U een sterk fundament gelegd, omwille van Uw tegenstanders,
om de vijand en wraakzuchtige te laten ophouden.

4 Als ik Uw hemel zie, het werk van Uw vingers,
de maan en de sterren, die U hun plaats gegeven hebt,
5 wat is dan de sterveling, dat U aan hem denkt,
en het mensankind, dat U naar hem omziet?

6 Toch hebt U hem weinig minder gemaakt dan de engelen
en hem met eer en glorie gekroond.

7 U doet hem heersen over de werken van Uw handen,
U hebt alles onder zijn voeten gelegd:

8 schapen en runderen, die allemaal,
en ook de dieren van het veld,

9 de vogels in de lucht en de vissen in de zee,
al wat over de paden van de zeeën gaat.

10 **HEERE**, onze Heere,
hoe machtig is Uw Naam op de hele aarde!